Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **НАЗВИ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН У ВОЛИНСЬКИХ ГОВІРКАХ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ**

Виконала:
здобувачка вищої освіти 2 курсу
групи Ukr1-M22z освітньо-професійної
програми Середня освіта (Українська
мова і література) другого
(магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Дитко Діана Василівна
Керівник: **Коваленко Н.Д.**, доктор
філологічних наук, доцент, професор
кафедри української мови

Рецензент: **Починок Л.І.**, кандидат
філологічних наук, доцент, завідувач
кафедри історії української літератури
та компаративістики

Кам’янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

Список назв населених пунктів……..3

ВСТУП ……6

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ВОЛИНСЬКОГО ГОВОРУ В СИСТЕМІ ДІАЛЕКТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ…….14

1.1. Стан дослідження говіркового мовлення Волині……..14

1.2. Визначальні риси волинських говірок.....20

Висновок до розділу…….24

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ БОТАНІЧНИХ НАЗВ 26

2.1. Особливості вживання ботанічних назв у діалектному мовленні…….....26

2.2. Назви лікарських рослин…….....33

Висновок до розділу……..63

РОЗДІЛ 3. РОБОТА ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ МІСЦЕВОЇ ГОВІРКИ.....65

Висновок до розділу……76

ВИСНОВКИ ……....77

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ……....81

СПИСОК НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

1. с. Бейзими Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
2. с. Білеве Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
3. с. Ліщани Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
4. с. Михля Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
5. с. Михнів Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
6. с. Мокрець Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
7. с. Підлісці Ізяславського р-ну Хмельницької обл.
8. с. Антоніни Красилівського р-ну Хмельницької обл.
9. с. Велика Клітна Красилівського р-ну Хмельницької обл.
10. с. Великі Зозулинц, Красилівського р-ну Хмельницької обл.
11. с. Воскодавинці Красилівського р-ну Хмельницької обл.
12. с. Грицики Красилівського р-ну Хмельницької обл.
13. с. Западинці Красилівського р-ну Хмельницької обл.
14. с. Заслучне Красилівського р-ну Хмельницької обл.
15. с. Зелена Красилівського р-ну Хмельницької обл.
16. с. Каламаринка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
17. с. Ключівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
18. с. Кошелівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
19. с. Кульчинки Красилівського р-ну Хмельницької обл.
20. с. Лагодинці Красилівського р-ну Хмельницької обл.
21. с. Ледянка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
22. с. Манівці Красилівського р-ну Хмельницької обл.
23. с. Печеськи Красилівського р-ну Хмельницької обл.
24. с. Чепелівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
25. с. Чернелівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
26. с. Щиборівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
27. с. Крачанівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.
28. с. Кустівці Красилівського р-ну Хмельницької обл.
29. с. Мала Шкарівка Красилівського р-ну Хмельницької обл.

30. с. Москалівка Полонського р-ну Хмельницької обл.
31. с. Новоселиця Полонського р-ну Хмельницької обл.
32. с. Понінка Полонського р-ну Хмельницької обл.
33. с. Головлі Славутського р-ну Хмельницької обл.
34. с. Малий Плавутин Славутського р-ну Хмельницької обл.
35. с.Улашанівка Славутського р-ну Хмельницької обл.
36. с. Хоняків Славутського р-ну Хмельницької обл.
37. с. Великі Мацевичі Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
38. с. Великий Чернятин, Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
39. с. Воронківці, Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
40. с. Грибенинка, Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
41. с. Григорівка Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
42. с. Зеленці Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
43. с. Йосипівка Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
44. с. Малий Чернятин Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
45. с. Миролюбне Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
46. с. Морозівка Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
47. с. Пашківці Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
48. с. Сахнівці Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
49. с. Хижники Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
50. с. Чернятин Старокостянтинівського р-ну Хмельницької обл.
51. с. Бабине Старосинявського р-ну Хмельницької обл.
52. с. Залісся Старосинявського р-ну Хмельницької обл.
53. с. Дубова Старосинявського р-ну Хмельницької обл.
54. с. Гречана Старосинявського р-ну Хмельницької обл.
55. с. Цимбалівка Старосинявського р-ну Хмельницької обл.
56. с. Великий Лазучин Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
57. с. Волиця Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
58. с. Волиця-Польова Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
59. с. Коров’є Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.

60. с. Кривовілька Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
61. с. Новоставці Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
62. с. Олійники Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
63. с. Теофіполь Теофіпольського р-ну Хмельницької обл.
64. с. Колибань Хмельницького р-ну Хмельницької обл.
65. с. Ставчинці Хмельницького р-ну Хмельницької обл.
66. с. Стуфчинці Хмельницького р-ну Хмельницької обл.
67. с. Черепова Хмельницького р-ну Хмельницької обл.
68. с. Городище Шепетівського р-ну Хмельницької обл.
69. с. Корчик Шепетівського р-ну Хмельницької обл.
70. с. Пліщин Шепетівського р-ну Хмельницької обл.
71. с. Плесна Шепетівського р-ну Хмельницької обл.
72. с. Рудня-Новенька Шепетівського р-ну Хмельницької обл.
73. с. Устянівка Шепетівського р-ну Хмельницької обл.

ВСТУП

Кожне слово у живій мові є своєрідним переходом від чуттєвого образу до його уявлення. Явища буття, залежно від життєвого досвіду людей, від характеру світосприймання можуть бути окреслені лексемами, в основі яких лежать найрізноманітніші внутрішні образи. У лексичному складі будь-якої мови відбивається насамперед національний характер, у сучасній науці – менталітет.

Одним із першочергових завдань сучасної української діалектології є системне вивчення окремих тематичних груп лексики (ТГЛ), з'ясування семантики та географії лексики на всій етномовній території або на частині цієї території. "Практика свідчить, що наблизитись до об'єктивного й всебічного опису лексичної диференціації певного континуума можна насамперед шляхом максимально повного охоплення лексики, здійснюваного поетапно за окремими сегментами системи" [18, с. 14].

Велику роль при описі структури діалектів, визначенні діалектного членування мови відіграє вивчення діалектної лексики за окремими ТГЛ та лексико-семантичними групами (ЛСГ).

Наявність у лексиці різних видів взаємозв'язку, взаємодії між окремими складовими одиницями, наявність певної системи спричинили необхідність вивчення лексики за окремими об'єднаннями. "Загальновизнаною є теза, що дослідження діалектної лексики і семантики у контексті системи дає змогу пізнати аналізовані мовні факти глибше, зсередини, виявити такі їх характерні ознаки, які залишаються непомітними, прихованими при атомарному підході до об'єкта вивчення" [19, с. 91]. Такий спосіб парадигматичного дослідження лексики у лінгвістиці вже традиційний, хоча й не до кінця реалізовано його потенціал. Системний підхід до лексики як об'єкта вивчення обстоював ще наприкінці XIX століття О.О. Потебня [61, с. 63-76].

В українському мовознавстві помітно зросла увага до системного аналізу діалектних явищ, який дає змогу дослідити активні процеси в діалектах, виявити архаїчні елементи, установити зв'язки між матеріальним світом і духовною культурою.

Із кінця 60-х років XX ст. в українській діалектології поступово утвердився принцип системного вивчення лексики за тематичними групами. Це наближує мовознавців до вирішення низки завдань сучасної діалектології: забезпечення повноти вияву складу діалектної лексики, дослідження її семантики, функціональної диференціації, генези, створення цілісної картини ареального варіювання мови, укладання Лексичного атласу української мови, Словника українських діалектів та формування належної емпіричної бази для наступних досліджень.

Тематичні групи діалектної лексики дедалі активніше розглядаються в українській діалектології. Праці українських мовознавців не тільки дають уявлення про стан дослідження окремих ТГЛ, а й відкривають питання щодо реалізації тематичного та ареалогічного підходів у вивченні діалектної лексики. Зібрані матеріали є цінним джерелом для найрізноманітніших лінгвогеографічних атласів: Лексичного атласу української мови, Атласу східнослов'янських ізоглос, Загальнокарпатського діалектного атласу, Загальнослов'янського лінгвістичного атласу, Лінгвістичного атласу Європи; вони становлять базу для створення Словника українських говорів.

Системне вивчення лексики передбачає докладну увагу до всіх ТГЛ та до взаємозв'язків між ними. Ботанічна лексика посідає одне з чільних місць у лексичній структурі українських говорів: вона відтворює одну з центральних для людини сфер довкілля, зберігаючи інформацію про шляхи формування й розвитку цієї тематичної групи лексики, етапи пізнання й вербалізації діалектоносіями позамовної дійсності. Ця лексика належить до активно вживаної, тісно пов'язана з побутом і культурою народу, відтворює спостереження діалектоносіїв над природою. Однак ця ТГЛ української діалектної мови досліджена недостатньо, хоча флорономенам говорів

присвятили свої праці Й.О. Дзендзелівський, Ю.О. Карпенко, Я.В. Закревська, І.В. Сабадош, Т.П. Заворотна, С.О. Іллічевський, П.Ю. Гриценко, Ю. Кобів, О.А. Малахівська, Л.Д. Фроляк, Л.А. Москаленко, О.Ф. Миголинець, Р.С. Омельковець та ін.; ботанічна лексика літературної мови репрезентована у дослідженнях А.М. Шамоти, М.М. Фещенка, А.Й. Капської та ін., а історичний розвиток одиниць цієї ТГЛ – у працях В.В. Німчука, В.Л. Карпової, І.В. Сабадоша та ін. У студіях цих авторів описано склад, походження, частково – ареалогію частини флорономенів. Однак досі відсутній опис усієї ботанічної народної номенклатури як цілісної системи в її просторовій варіативності; бракує монографічної праці про флорономени в західноподільському говорі. Тому дослідження ботанічної лексики – збирання, аналіз, репрезентація у різних формах – залишаються особливо актуальними.

Необхідно забезпечити вивчення ТГЛ у всіх зонах її побутування в повному обсязі щодо її структури, щоб охарактеризувати окрему тематичну групу лексики на всій території поширення мови. Тому слушним видається зауваження К. Д. Глуховцевої, що “вивчення лексичних шарів ... є невідкладним завданням, без вирішення якого не можна говорити про системне дослідження лексики” [14, с. 2].

Вирішення основних завдань української діалектології, зокрема реалізація ідеї системного вивчення діалектної лексики, забезпечує цінним матеріалом не тільки лінгвістичні, а й нелінгвістичні галузі досліджень, що особливо актуально сьогодні, коли зріс інтерес до всебічного вивчення української мови, її історії, духовної та матеріальної культури українців. А “наука про українську мову, про її живу народну основу не може розвиватися і збагачуватися фактами без докладної характеристики говорів…” [9, с. 3].

Лексика назв рослин є стійким утворенням у складі загальнонаціональної мови (як літературного, так і діалектного її різновидів). Лексеми цієї ТГЛ позначають реалії, які споконвіку є складовою частиною культури нашого народу. А, як відомо, “об’єктом вивчення не лише

етнографів, але й діалектологів є виробнича діяльність … селянина, його побут, його духовна культура. Не можна збирати матеріал, що характеризує діалектні відмінності, не знаючи добре самого побуту селянина" [3, с. 5].

Отже, назви рослин є предметом вивчення не лише лінгвіста (зокрема діалектолога), а й історика, етнографа, археолога, – фахівців, які цікавляться матеріальною й духовною культурою народу.

Ураховуючи те, що вивчення лексико-семантичних груп діалектної лексики відіграє важливу роль в описі діалектів в цілому, при уточненні фактів історії, етнології, значення свідчень діалектної лексики виходить за межі суто мовознавчої проблематики. Прогалиною у розвитку українського мовознавства той факт, що багато тематичних груп лексики українських говорів сьогодні або взагалі не вивчено, або вивчено фрагментарно. До ареалів, які недостатньо вивчені, належать і південноволинські говірки. Ф.Т. Жилко справедливо зазначав, що об'єктами лінгвогеографічного дослідження, як правило, були давні українські говори, новостворені говори традиційно вважалися малоінформативними, тому їм мало пощастило щодо вивчення, зокрема й методами лінгвістичної географії [28, с. 3].

Отже, в українській діалектології XX століття вчені активно розробляли такий напрямок у дослідженні говірок: вивчення фонетичних, морфологічних та лексичних особливостей говірок; ці дослідження мали виразний синхронний описовий характер.

Однією з актуальних проблем української діалектології залишається дослідження лексичної системи волинських говірок.

З-поміж діалектних зон українського континууму віддавна увагу дослідників привертає Волинь – один із архаїчних ареалів українських та слов'янських мовних і культурних старожитностей, важлива лабораторія вивчення активних діалектотворчих процесів; попри очевидні успіхи у вивченні волинських говірок і ця ділянка діалектології має досі чимало лакун.

Волинь – специфічний етнокультурний регіон, що здавна цікавить

науковців. Волинська проблематика широко представлена у ґрунтовних етнографічних, етнологічних, фольклористичних та історичних розвідках, відбита в художніх творах [22; 39; 63; 72; 73].

Волинські говірки стали вдячним матеріалом для етнографів, істориків, збирачів народної творчості. Історія дослідження цього діалектного обширу сягає ще кінця XIX – першої половини XX сторіччя.

Однією з найвизначніших збірок паремій і сталих висловів XIX ст. є "Українські приказки, прислів'я, і таке інше" М. Номиса [75]. У ній використано матеріали ряду тогочасних збирачів фольклору – О. Марковича, В. Білозерського, М. Білозерського, О. Лазаревського, П. Куліша, Ф. Богуславського, П. Огієвського, С. Руданського. Так, серед народних висловів названої збірки, записаних на Волині, спостерігаємо зразки, які яскраво відбивають мовний колорит досліджуваної території.

Значну територію Волині охопила і фольклорно-етнографічна експедиція П. Чубинського, що була проведена в 70-х роках XIX ст. У матеріалах семитомного видання вміщено 1800 паремійних і фразеологічних одиниць та близько 200 загадок, узятих упорядником з рукописних джерел. Зазначимо, що П. Чубинський був першим, хто в публікації народних висловлювань вбачав і певні лінгвістичні інтереси.

Крізь призму народної лексики та фразеології найвиразніше виявляються особливості волинського говору у фонетичній системі та в словниковому складі. Різні мовно-структурні рівні волинських говірок стали об'єктом вивчення багатьох лінгвістів.

Південноволинські говірки досліджували Л. Бова-Ковальчук [4-7], С. Гаєвський [11], П. Гладкий [12], О.Горбач [15; 16], Г. Козачук [34], М. Корзонюк [37], П. Лисенко [40-42], А. Могила [46], А. Очеретний [56-59], Л. Паламарчук [60], Л. Рак [62].

Однак виразне зацікавлення волинськими говірками не призвело до їхнього всебічного вивчення.

Назви лікарських рослин здебільшого є давніми, бо людина давно вже освоїла довкілля і давно живе в ньому, а тому мала його називати, проте сліди недавнього доосвоєння флорооб'єктів зберігаються. Мотивація і збереження мотиваційних зв'язків якраз і вказує на те, що це релятивно чи відносно недавній етап в осмисленні та освоєнні елементів довкілля. Тому досліджувана група лексики становить відкриту систему, яка досі поповнюється новими елементами.

Необхідність системного вивчення номінації лікарських рослин південноволинських говірок зі спеціальною увагою до мотивації похідних номінативних одиниць як одного з виявів номінаційних, ширше – діалектотворчих процесів зумовила **актуальність** нашого дослідження.

На різних мовних рівнях волинського говору спостерігаємо неоднорідні діалектні особливості, що чітко окреслюють західну та східну зони і ймовірно пов'язані з найдавнішими етнічно-мовними межами [18, с. 82]. Поштовхом до зосередження уваги на говірках Південно-Східної Волині на Хмельниччині стало те, що вони є найменш дослідженими в українському діалектному просторі хоч мають особливе значення для діалектології, історії мови тощо.

Фіксація й системне вивчення лексики волинських говірок розширить інформацію про культуру (у широкому сенсі цього слова) регіону, дасть змогу виявити специфіку системи, з'ясувати особливості діалектологічних процесів тощо.

У роботі розглядаємо лексичну й структурну мотивованість похідних флороменів у говірках Південної Волині, зв'язки ботанічної лексики з ТГЛ, що репрезентують інші ідеографічні сфери. Такий аспект вивчення зумовлений насамперед тим, що значна частина зафіксованих флороменів засвідчує структурну похідність, збереження вихідних мотиваційних зв'язків. Тому увагу зосереджено на похідних назвах, завдяки яким можна пізнати динамічні процеси у лексиці говірок. Корпус аналізованих одиниць об'єднує різні за структурою, часом виникнення і мотивацією елементи.

Метою дослідження є з'ясування бази та закономірностей виникнення назв лікарських рослин у південноволинських говірках, які зберігають мотиваційні зв'язки з вихідними номінативними одиницями, відповідно – з іншими ТГЛ.

Завданням дослідження є:

– дослідити склад назв лікарських рослин, що активно побутують у південноволинських говірках;

– встановити джерела формування флорономенів, їхні мотиваційні зв'язки;

– виявити типи мотиваційних моделей, мотиваційні ознаки та ступінь їх продуктивності;

– визначити способи номінації.

Об'єкт дослідження – лексика українських волинських говірок Хмельниччини.

Предмет дослідження – склад і мотиваційні зв'язки назв лікарських рослин як вияв номінаційних процесів у волинських говірках Хмельниччини, джерела і шляхи формування одиниць цієї ТГЛ.

Джерелами дослідження послугували: власні польові записи, картотека лабораторії діалектологічних досліджень кафедри української мови навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а також друковані й рукописні словники та атласи.

Матеріал зібрано за питальником у південноволинських говірках, розташованих у 73 населених пунктах Хмельницької області.

У роботі використано описовий **метод**, який дав можливість охарактеризувати склад лексики на позначення назв лікарських рослин, компонентний аналіз залучений для моделювання семантичної структури слів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше зафіксовано варіанти назв лікарських рослин волинських говірок Хмельниччини,

з’ясовано продуктивність моделей, способи номінації флорооб’єктів, досліджено зв’язки ботанічної лексики з іншими ТГЛ.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні вивчення назв рослин у говірковому мовленні, з’ясуванні закономірностей похідних номінативних одиниць, системної організації лексики.

Практичне значення роботи полягає у виявленні реєстру мотиваційних ознак і мотиваційних моделей, що може бути використане в історико-етимологічних, етнолінгвістичних дослідженнях; у науковий обіг уведено новий діалектний матеріал, який може бути складником баз даних для Ботанічного словника української мови, Словника українських говорів та Лексичного атласу української мови. Основні результати дослідження можуть знадобитися при підготовці окремих курсів чи розділів (лексикології, етнолінгвістики, стилістики).

Апробація. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри української мови та на звітній студентській конференції Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023 р.), а також на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених "Подільська регіональна лексикологія: стан і перспективи" (12 квітня 2023 р., м. Вінниця), II Всеукраїнській науковій конференції «Нові парадигми сучасної філології» (22 листопада 2023 р., м. Кам’янець-Подільський), IX Всеукраїнській науковій інтернетній конференції “Вербальні культурні коди сучасної української мови” (09 листопада 2023 року, м. Кам’янець-Подільський).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі списку назв населених пунктів, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – 89 сторінок.

ВИСНОВКИ

Вивчення назв лікарських рослин у волинських говірках Хмельниччини засвідчило, що їхнє творення від назв інших рослин є поширеним явищем, на що вказує їх значна кількість; коло основ, яких сягають ці похідні флорономенi, так само є широким. Такий значний відсоток похідних флорономенів від інших ботанічних назв вказує на продуктивний шлях пізнання нових флорооб'єктів: через зіставлення, порівняння з відомими і номінативно вже усталеними рослинами; тому похідність флорономенів від назв інших рослин ґрунтується на встановленні асоціативних зв'язків між відповідними реаліями, виявленні подібності чи контрастності між рослинами.

Найчастіше реалізовано модель подібності: її діалектоносії вбачають у формі, кольорі (листків, квіток, суцвіть, плодів, стебел, кореневищ та ін.), рідше – смакових характеристиках, в однаковості чи схожості запахів; частина похідних назв відтворює близькість темпоральних і локальних ознак, які оцінюють як сталі у зіставлюваних рослинах.

Серед назв цієї групи найпоширенішим способом номінації є словосполучення (атрибутивні) із домінуванням прямого порядку (прикметник + іменник) на фоні менш поширеного непрямого порядку (іменник + прикметник).

Означення в різних флорономенах, в основі яких є назви тварин, мають спільне значення 'дикорослий', що покликане увиразнити протиставлення некультивованих, дикорослих рослин; нерідко творення компонента флорономена від назв зооб'єктів передає негативну конотацію, служить застереженням щодо отруйності чи небажаності вживати в їжу.

Можливе витворення формування й інших узагальнених компонентів значення в означеннях, первісно належних до одного семантичного поля (напр.: похідні від *вол-, кон'-* передають спільну семему 'великий').

Нерідко на вторинний характер номенів-словосполучень вказують не лише означення, а й словотвірні афікси (найчастіше суфікси) (|*б'ілий горо*|*шок, ду*|*шистий таба*|*чок*).

Серед способів словотворення найпродуктивнішим є суфіксальне творення (до продуктивних суфіксів належать -ник(-н'ік), -к, -ок, -иц(,)(а), -ец(,), -ик(и), -'анк(а); менш продуктивні – -уг, -уг(а), -ух(а), -ійуг, -'ук, -ак, -н'ак, -и(е)чк(а), -нивк(а) (-н'івк)(і), -ц(е), -оўк(а,и).

За продуктивністю творення флороназв від назв інших флорооб'єктів останні поділяються на центральні і периферійні: до центральних належать назви, похідні від яких позначають кілька нових флорооб'єктів (як |*жито, ф'і*|*алка, дуб*), або один флороб'єкт, проте його назва поширена в багатьох н.п. (як *мор*|*коўник* 'морква дика, Daucus carota'*, пше*|*ничка* 'кукурудза, Zea mays L.'); до виразно периферійних – назви, які стали основою номінації 1 рослини і зафіксовані в 1 н.п. (як |*сон'ашник* 'оман британський, Inula britannica'*,* |*йаблун'ка* 'кімнатна рослина').

Хоча флорономенн здебільшого є давніми, бо людина давно вже освоїла довкілля і давно живе в ньому, а тому мала його називати, проте сліди недавнього доосвоєння флорооб'єктів зберігаються. Мотивація і збереження мотиваційних зв'язків якраз і вказує на те, що це релятивно чи відносно недавній етап в осмисленні і освоєнні елементів довкілля. Тому ботанічна лексика становить відкриту систему, яка досі поповнюється новими елементами.

Важливим виявилося протиставлення назв рослини і назв частин рослини, більш диференційованими є назви частин рослин. Отже, назви лікарських рослин є структурно складним утворенням, оскільки обіймає не лише назви рослин, а тому поняття флороном не вичерпується назвою самих рослин, співвідносне з багато більшою кількістю десигнатів: морфологія рослини, етапи росту і достигання та ін.

Ступінь актуальності у загальній мовній картині світу цих десигнатів різна, тому для повного опису номенів як системи важливими є не лише

назви рослин (що, на жаль, переважає у більшості досліджень), а й увага до номінативних одиниць, що відбивають морфологію, етапи розвитку рослини, як і увага до культурологічного аспекту, тобто використання цих рослин і їх назв як елементів традиційної культури, що вказує не лише на різну цінність десигнатів для мовної картини світу, а й нерідко поглиблює розуміння мотивації номінування як процесу.

Хоча назви лікарських рослин здебільшого є давніми, бо людина давно вже освоїла довкілля і давно живе в ньому, а тому мала його називати, проте сліди недавнього доосвоєння флорооб'єктів зберігаються. Мотивація і збереження мотиваційних зв'язків якраз і вказує на те, що це релятивно чи відносно недавній етап в осмисленні і освоєнні елементів довкілля. Тому досліджувана група лексики становить відкриту систему, яка досі поповнюється новими елементами.

У волинських говірках Хмельниччини численними є вияви мотиваційних зв'язків похідних назв рослин з назвами належними до різних тематичних груп. Номени виявляють асоціативні зв'язки флорооб'єктів з іншими флорооб'єктами та з реаліями з-поза рослинного світу. Це похідні від назв рослин, людей, тварин, органів або частин тіла живого організму, предметів побуту, одягу та взуття, продуктів харчування, предметів явищ природи, металів та мінералів, фізичних, фізіологічних станів, часових понять, топонімів, понять релігії, міфології.

Отже, проблема підготовки майбутніх учителів до комунікативно-стратегічної діяльності в сільській школі залишається актуальною і вимагає змін як у змісті навчання, так і в методичних підходах. Зокрема, необхідно розширити знання студентів про особливості українських діалектів як важливого етнопедагогічного явища, з яким стикається у своїй роботі кожен педагог, поповнити їх арсенал уміннями виявляти та виправляти помилки діалектного характеру як у власному мовленні, так і в мовленні школярів.

Рівень сформованості комунікативно-стратегічної компетентності учителя виявляється в конкретних комунікативних ситуаціях як здатність

погоджувати власні інтереси з інтересами співрозмовника, здійснювати вибір необхідних комунікативних стратегій і тактик, моделювати варіанти комунікативних дій, бути відповідальним за свою поведінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г. Силенська гуторка. Луцьк, 1996. 170 с.

2. Барилова Г. К., Глуховцева К. Д. Українська етнолінгвістика : навч. посіб. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. 228 с.

3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ : Вища шк., 1980. 246 с.

4. Бова (Ковальчук) Л. П. Говірки південної Житомирщини і їх відношення до полтавсько-київського діалекту. Полтавсько-київський діалект – основа української національної мови : зб. статей. Київ : Вид-во АН УРСР, 1954. С. 98-114.

5. Бова (Ковальчук) Л. П. Синтаксичні особливості говірок південної Житомирщини. *Наук. записки Сумського пед. ін-ту*: Філологічна серія. Суми, 1956. Вип. 3. С. 55-86.

6. Бова (Ковальчук) Л. П. Словозміна прикметників у говірках південної Житомирщини. *Територіальні діалекти і власні назви*. Київ : Наук. думка, 1965. С. 52-59.

7. Бова (Ковальчук) Л. П. Фонетична система говірок південної Житомирщини. *Наук. зап. Сумського пед. ін-ту : Філологічна серія*. Суми, 1957. Т. 6. Вип. 2. С. 3-48.

8. Бондаренко Г. В. Поняття «Волинь» в часі та просторі. *Велика Волинь: минуле й сучасне : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції*, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 10-12.

9. Ващенко В.С. Полтавські говори. Харків : Вид-во Харківського держ. ун-ту, 1959. 536 с.

10. Венжинович Н.Ф. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології: монографія. Ужгород, 2018. 463 с.

11. Гаєвський С. Говірка села Михиринець Староконстантинівського повіту Волинської губернії. *Філологічний збірник пам'яті Михальчука*. Київ, 1915. С. 123-149.

12. Гладкий П. Говірка села Нехворощі Андрушівського району Бердичівської округи. Український діялектологічний збірник. Київ, 1929. Кн. 2. С. 108-157.

13. Глуховцева К. Г. Говірка як об'єкт діалектологічних досліджень. *Діалектологічні студії. 4: Школи, постаті, проблеми* / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів : Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ, 2003. С. 264-273.

14. Глуховцева К.Д. Лексика народного побуту українських східнослобожанських говірок : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 – українська мова. Київ, 1992. 427 с.

15. Горбач О. Діялектний словник північно-добруджанської говірки с. Мугуринь над Дунаєм. *Зібрані статті*. Т. VI : Лексикографія і лексикологія. Мюнхен, 1993. С. 337-361.

16. Горбач О. Південноволинська говірка й діялектний словник села Ступно, кол. повіту Здолбунів. *Матеріали до української діялектології*. Мюнхен, 1973. Вип. 1. С. 12.

17. Гороф'янюк І.В. Ботанічна лексика центральноподільських говірок: структурна організація та ареалогія / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 632 с. (Серія «Студії з українського мовознавства»).

18. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. Київ : Наук. думка, 1990. 268 с.

19. Гриценко П.Ю. Діалектна лексика з конкретним значенням. *Структурні рівні українських говорів*. Київ : Наук. думка, 1985. С. 91-121.

20. Гриценко П.Ю. Лексична система говорів і картографування. *Українська діалектна лексика*. Київ : Наукова думка, 1987. С. 10–20.

21. Гриценко П.Ю. Над лексичною картою … *Polszczyzna Mazowsza i Podlasia. Badanie dziedzictwa kultukowego*. Łomża, 2000. S. 33–42.

22. Дарманський М. М. Південно-Східна Волинь у полі зору дослідників. *Велика Волинь: минуле й сучасне : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції*, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 3-6.

23. Дейниченко Н. П. Зоологічна лексика в східнополіському говорі української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1985. 22 с.

24. Дзендзелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. Київ, 1969. 342 с.

25. Дорошенко Л. І. Ареологія будівельної лексики східнополіського діалекту : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.02 – українська мова. Київ, 1999. 19 с.

26. Євтушок А. М. Лексика сільського будівництва в українських західнополіських говірках : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1989. 19 с.

27. Євтушок О. М. Ареалогія будівельної лексики західнополіського говору. *Дослідження з укр. діалектології*. Київ : Наук. думка, 1991. С. 81-93.

28. Жилко Ф. Т. Про лінгвогеографічне дослідження новостворених говорів української мови. *Праці XII Республіканської діалектологічної наради*. Київ : Наукова думка, 1971. С. 3-13.

29. Капська А. Й. З історії народних назв квітів. *Українська мова і література в школі*. 1970. № 2. С. 82–83.

30. Карпова В. Л. Семантична еволюція назв рослин у староукраїнській мові. *Мовознавство*. 1982. № 2. С. 43–51.

31. Карпова В. Л. Староукраїнські вторинні назви рослин (асоціативно пов’язані із сферою живої природи). *Мовознавство*. 1984. № 2. С. 46–54.

32. Коваленко Н.Д. Деякі особливості фраземіки волинських говірок. *Велика Волинь: минуле й сучасне : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції*, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 485-488.

33. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Волинські говірки Хмельниччини. Збірник діалектних текстів. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Рута», 2019. 344 с.

34. Козачук Г.О. Сільськогосподарська лексика говірок Волині : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.02 – українська мова. Київ, 1971. 289 с.

35. Коломієць В. Т., Шамота А. М. Семантична мотивація українських назв рослин. *Мовознавство.* 1979. № 4. С. 20-25.

36. Конобродська В. Л. Курсова і дипломна робота з етнолінгвістики : навч. посіб. Житомир, 2003. 236 с.

37. Корзонюк М.М. Словник західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика* : зб. наук. праць. Київ : Наук. думка, 1987. С. 62-267.

38. Корзонюк М.М., Шамота А.М. Матеріали до словника західноволинських говорів. *Українська діалектна лексика* : зб. наук. праць. Київ : Наук. думка, 1987. С. 62-267.

39. Кострица М.Ю. До питання про наукові засади, зміст і структуру національного краєзнавства. *Велика Волинь: минуле й сучасне : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції*, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 7-10.

40. Лисенко П. С. Важливіші особливості морфологічної системи говірок Ставищанського району на Київщині. *Діалектологічний бюллетень*. Вип. 6. Київ : Вид-во АН УРСР, 1956. С. 30-45.

41. Лисенко П. С. Лексичні особливості говірок Ставищанського району Київської області. *Діалектологічний бюлетень*. Вип. 5. Київ, 1955. С. 31-45.

42. Лисенко П. С. Словник специфічної лексики правобережної Черкащини. *Лексикографічний бюллетень*. Вип. 6. Київ, 1958. С. 5-12.

43. Мазяр Т. П. Вазонна лексика Верхнього Надстир'я. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови* : тези доповідей. Ужгород, 1978. С. 36–37.

44. Малахівська О. А. Ареальна й семантична характеристика типів

номінації кукурудзи (Zea mays L.) в українських говорах. Структурні рівні українських говорів. Київ : Наукова думка, 1985. С. 133-146.

45. Матвіяс І. Г. Говори української мови. Київ, 1978. 256 с.

46. Могила А. П. Деякі фонетичні особливості (консонантизм) говірок Західної Черкащини. *Наук. зап. Київ. держ. ун-ту* : зб. філол. фак. №13. Т. 17. Вип. 2. Київ, 1958. С. 165-182.

47. Мойсієнко В. М. Із лексики волинсько-подільського знахарства. *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 488-489.

48. Никончук А. Н. Лісова лексика українських поліських говірок : автореф. дис. … канд. філол. наук. Житомир, 1988. 20 с.

49. Никончук М. В. Лексичний атлас правобережного Полісся (Історико-культурна експедиція). Київ – Житомир : Незалежний інститут екології Полісся; Житомирський державний педінститут ім. І. Я. Франка, 1994, 18 с.

50. Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся. Київ : Наук. думка, 1985. 310 с.

51. Никончук М. В., Никончук О. М. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов. Житомир, 1990. 369 с.

52. Никончук М. В., Никончук О. М. Назви одягу та взуття правобережного Полісся. Житомир, 1998. 230 с.

53. Никончук М. В., Никончук О. М. Транспортна лексика Правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов. Київ : Наук. думка, 1990. 291 с.

54. Никончук М.В., Никончук О. М. Ендемічна лексика Житомирщини. Житомир, 1989. 272 с.

55. Омельковець Р. С. Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.01

– українська мова. Київ, 2004. 23 с.

56. Очеретний А. Д. Говори Уманського району на Черкащині. *Наук. зап. Київ. пед. ін-ту*. Київ, 1957. Т. 24. С. 109-127.

57. Очеретний А. Д. Деякі особливості сільськогосподарської лексики говірок Західної Черкащини. *Звітно-наукова конф. кафедр Київ. пед. ін-ту за 1960 р.* : тези доп. Київ, 1961. С. 54-56.

58. Очеретний А. Д. Морфологічні і лексичні особливості говірок Уманського району. Наук. зап. Київ. пед. ін-ту / Київ. пед. ін-т. Вип. 1. Т. 26. Київ, 1957. С. 14-27.

59. Очеретний А. Д. Особливості консонантизму уманських говірок. *Середньонаддніпрянські говори* : зб. статей. Київ : Вид-во АН УРСР, 1960. С. 65-74.

60. Паламарчук Л. С. Словник специфічної лексики говірки села Мусіївки (Вчорайшенського району Житомирської області). *Лексикографічний бюлетень*. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. Вип. 6. С. 22-35.

61. Потебня А. А. Літературна мова і територіальні діалекти. *О. О. Потебня. Ювілейний збірник до 125-річчя з дня народження*. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. С. 63-76.

62. Рак Л. К. До характеристики діалектних особливостей мови села Кодні (між Житомиром і Бердичевом). *Мовознавство*. Вип. 2. Київ, 1937. С. 55-83.

63. Римша О. М., Жук В.М. До проблеми розвитку волинезнавства. *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 15-17.

64. Сабадош І. В. Ботанічна лексика карпатського регіону на загальноукраїнському фоні. *Наукові записки* № 18. Пряшів : Союз русинів-українців Словацької Республіки, 1993. С. 187–195.

65. Сабадош І. В. Збагачення складу ботанічної лексики староукраїнської мови. *Українське мовознавство* : Республіканський

міжвідомчий збірник. Київ, 1989. Вип. 16. С. 91–98.

66. Сабадош І. В. Зв'язки української народної лексики флори з антропонімами і топонімами. *XVI Республіканська діалектологічна нарада. Проблеми української діалектології на сучасному етапі* : тези доповідей і повідомлень. Житомир, 1990. С. 145–146.

67. Сабадош І. В. Типологія назв Rosa canina L. в говорах української та інших слов'янських мов. *Дослідження лексики і фразеології говорів Українських Карпат* : (Тематичний збірник). Ужгород, 1982. С. 54–70.

68. Сабадош І. Українські назви рослин. Ужгород, 2019. 1032 с.

69. Семенів О.В. Сутність і структура міжкультурної компетенції. *Професійні компетенції та компетентності вчителя. (Матеріали регіонального науково-практичного семінару).* Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С.103-107.

70. Симоненко Л. О. Лексико-семантичні особливості назв грибів в українській мові. *Мовознавство*. Київ, 1972. №6. С. 71–79.

71. Ткачук М.М. Ботанічна лексика говірок Чорнобильської зони: реконструкція редуктивного ареалу. Київ, 2016. 376.

72. Ткачук П. Є. В'ячеслав Каменський як дослідник волинських говірок. *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 467-469.

73. Тронько П. Т. Минуле очима вчених і краєзнавців. *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 6-7.

74. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблук та ін. Київ : Укр. енцикл., 2000. 752 с.

75. Українські приказки, прислів'я, і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ : Либідь, 1993. 768 с.

76. Фещенко М. М. Народні назви лікарських рослин. *Питання мовної культури*. Київ : Наукова думка, 1970. Вип. 4. С. 73–78.

77. Фещенко Н. Н. Назви лікарських рослин в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1974. 24 с.

78. Фроляк Л. Д. Власні імена в назвах рослин. Культура слова. Київ : Наукова думка, 1988. Вип. 34. С. 42–45.

79. Фроляк Л. Д. Формування звукового ряду фонеми /*а*/ в говірках Донеччини. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Вип. 8. Донецьк : ДонНУ, 2001. С. 248-252.

80. Фроляк Л. Д. Функціонування фонем /*і*/ та /*и*/ в говірках Донеччини. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. Вип. 7. Донецьк : ДонНУ, 2001. С. 249-260.

81. Чехівський О. О. Побутове мовлення волинян. *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 469-471.

82. Чехівський О. О., Пастухова А. С. Розмовно-побутові фразеологізми у мовленні волинян (за «Лісовою піснею» Лесі Українки). *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 471-473.

83. Чижмар М. Мотиви номінації ботанічної лексики українських говорів Східної Словаччини. Наукові записки Союзу русинів-українців Словацької Республіки. 18. Пряшів, 1993. С. 129–136.

84. Шамота А. М. Назви рослин в українській мові. Київ : Наукова думка, 1985. 162 с.

85. Шеремета Н. П. Тематична група тваринницької лексики у південно-волинських говірках. *Велика Волинь: минуле й сучасне* : матеріали міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень 1994 р. Хмельницький, Ізяслав, Шепетівка, 1994. С. 480-482.

86. Шеремета Н. П., Каленюк С. О. Українська діалектологія : навчально-методичний посібник. Кам’янець-Подільський : ТОВ «Друкарня “Рута”», 2023. 166 с.

87. Шило Г. Ф. Будівельна лексика в західно-українських говорах. Лексика української мови в її зв’язках з сусідніми слов’янськими і неслов’янськими мовами : тези доп. Ужгород, 1982. С. 117-118.

88. Hammer M.R. Intercultural communication competence. *Handbook of international and intercultural communication.* London: Sage Publications, 1989. P. 247-260.

89. Spitzberg B.H. A Model of intercultural communication competence. *Intercultural communication: a reader*. Belmont; Albany; Bonn, etc.: Wadsworth Publishing Company, 1997. P. 379-391.